CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
YVES BOT
prezentate la 14 mai 2014[1]

Cauza C-244/13

Ewaen Fred Ogieriakhi
împotriva
Minister for Justice and Equality,
Irlanda,
Attorney General,
An Post

[cerere de decizie preliminară formulată de High Court (Irlanda)]

„Dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii — Directiva 2004/38/CE — Noțiunea «perioadă de ședere neîntreruptă de cinci ani împreună cu un cetățean al Uniunii în statul membru gazdă» — Dreptul de ședere permanentă”

1. Prin prezenta trimitere preliminară, se solicită mai întâi Curții să precizeze noțiunea „reședință legală împreună cu cetățeanul Uniunii în cursul unei perioade neîntrerupte”, în sensul articolului 16 alineatul (2) din Directiva 2004/38/CE[2], și în special să precizeze expresia „împreună cu cetățeanul Uniunii”.

2. Astfel, această dispoziție prevede că membrii de familie ai unui cetățean al Uniunii care nu au cetățenia unui stat membru și care au avut reședința legală împreună cu acest cetățean al Uniunii în statul membru gazdă în cursul unei perioade neîntrerupte de cinci ani dobândesc dreptul de ședere permanentă pe teritoriul acestui stat.

3. În litigiul principal, esența problemei este aceea dacă un resortisant al unui stat terț, soțul unei resortisante a Uniunii Europene care și-a exercitat dreptul la liberă circulație, poate solicita un astfel de drept de ședere atunci când, în perioada de cinci ani necesară, soții au locuit împreună numai doi ani și că, în cei trei ani rămași, aceștia au început să locuiască separat cu parteneri diferiți.

4. În continuare, High Court (Irlanda) urmărește să afle de asemenea dacă, în cadrul unei acțiuni în despăgubire pentru încălcarea dreptului Uniunii, instanța națională este obligată să ia în considerare faptul că a fost necesar să adreseze o întrebare preliminară privind dreptul Uniunii în discuție în litigiu pentru a stabili caracterul suficient de grav al încălcării acestui drept de către statul membru.

1 — Limba originală: franceza.

2 — Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 și de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE și 93/96/CEE (JO L 158, p. 77, rectificări în JO L 229, p. 35, și JO 2005, L 197, p. 34, Ediție specială, 05/vol. 7, p. 56).

5. În prezentele concluzii, vom explica motivele pentru care considerăm că articolul 16 alineatul (2) din Directiva 2004/38 trebuie interpretat în sensul că resortisantul unui stat terț, soțul unui cetățean al Uniunii, poate invoca, în vederea dobândirii dreptului de ședere permanentă, o perioadă de ședere încheiată pe teritoriul statului membru gazdă înainte de transpunerea acestei directive în ordinea juridică a statelor membre, chiar dacă s-a stabilit că, în această perioadă, soții au început să locuiască separat împreună cu alți parteneri.

6. În continuare, vom arăta motivele pentru care, în opinia noastră, în cadrul unei acțiuni în despăgubire pentru încălcarea dreptului Uniunii, instanța națională nu este obligată să ia în considerare faptul că a fost necesar să adreseze o întrebare preliminară privind dreptul Uniunii în discuție în litigiu pentru a stabili caracterul suficient de grav al încălcării acestui drept de către statul membru.

I – **Cadrul juridic**

A – *Regulamentul (CEE) nr. 1612/68*

7. Potrivit articolului 10 din Regulamentul (CEE) nr. 1612/68 al Consiliului din 15 octombrie 1968 privind libera circulație a lucrătorilor în cadrul Comunității[3], în vigoare la data la care au avut loc faptele din litigiul principal:

„(1) Indiferent de cetățenie, următoarele persoane au dreptul să se stabilească împreună cu lucrătorii care sunt resortisanți ai unui stat membru și ocupă un loc de muncă pe teritoriul altui stat membru:

(a) soțul și descendenții sub vârsta de 21 de ani sau care se află în întreținere;

(b) ascendenții lucrătorului și ai soțului și care se află în întreținerea lucrătorului.

(2) Statele membre favorizează admiterea oricărui membru de familie care nu beneficiază de dispozițiile alineatului (1), dacă acesta se află în întreținerea lucrătorului sau locuiește împreună cu acesta în țara de proveniență a lucrătorului.

(3) În aplicarea alineatelor (1) și (2), lucrătorul trebuie să dispună pentru familia sa de o locuință considerată normală pentru lucrătorii naționali din regiunea în care este încadrat în muncă, fără ca această dispoziție să poată da naștere la discriminare între lucrătorii naționali și lucrătorii provenind din alte state membre.”

B – *Directiva 2004/38*

8. Directiva 2004/38 regrupează și simplifică legislația Uniunii în materia liberei circulații a persoanelor și a dreptului de ședere al resortisanților Uniunii și al membrilor familiilor acestora. Directiva menționată are de asemenea drept efect modificarea Regulamentului nr. 1612/68, prin abrogarea, printre altele, a articolului 10 din acesta.

9. Astfel, directiva menționată înlătură obligația cetățenilor Uniunii de a obține un permis de ședere, introduce un drept de ședere permanentă în favoarea acestor cetățeni și a membrilor familiilor lor și restrânge posibilitatea statelor membre de a limita șederea pe teritoriul lor a resortisanților altor state membre.

3 — JO L 257, p. 2, Ediție specială, 05/vol. 1, p. 11.

10. Articolul 7 din directiva menționată, intitulat „Dreptul de ședere pentru o perioadă mai mare de trei luni”, prevede la alineatele (1) și (2):

„(1) Toți cetățenii Uniunii au dreptul de ședere pe teritoriul altui stat membru pentru o perioadă mai mare de trei luni în cazurile în care:

(a) sunt lucrători care desfășoară activități salariate sau activități independente în statul membru gazdă sau

(b) dispun de suficiente resurse pentru ei și pentru membrii familiilor lor, astfel încât să nu devină o sarcină pentru sistemul de asistență socială al statului membru gazdă în cursul șederii, și dețin asigurări medicale complete în statul membru gazdă sau

(c)

— sunt înscriși într-o instituție privată sau publică, acreditată sau finanțată de către statul membru gazdă pe baza legislației sau practicilor sale administrative, cu scopul principal de a urma studii, inclusiv de formare profesională, și

— dețin asigurări medicale complete în statul membru gazdă și asigură autoritatea națională competentă, printr-o declarație sau o altă procedură echivalentă la propria alegere, că posedă suficiente resurse pentru ei înșiși și pentru membrii de familie, astfel încât să nu devină o povară pentru sistemul de asistență socială al statului membru gazdă în timpul perioadei de ședere, sau

(d) sunt membri de familie care însoțesc ori se alătură unui cetățean al Uniunii care îndeplinește el însuși condițiile menționate la literele (a), (b) sau (c).

(2) Dreptul de ședere prevăzut la alineatul (1) se extinde asupra membrilor de familie care nu au cetățenia unui stat membru, în cazul în care însoțesc ori se alătură cetățeanului Uniunii în statul membru gazdă, cu condiția ca cetățeanul Uniunii să îndeplinească condițiile menționate la alineatul (1) literele (a), (b) sau (c).”

11. Articolul 16 din Directiva 2004/38, intitulat „Regula generală pentru cetățenii Uniunii și pentru membrii familiilor acestora”, are următorul cuprins:

„(1) Cetățenii Uniunii care și-au avut reședința legală pe teritoriul statului membru gazdă în cursul unei perioade neîntrerupte de cinci ani dobândesc dreptul de ședere permanentă pe teritoriul acestuia. Acest drept nu face obiectul condițiilor prevăzute la capitolul III.

(2) Alineatul (1) se aplică și în cazul membrilor de familie care nu au cetățenia unui stat membru și care și-au avut reședința legală împreună cu cetățeanul Uniunii în statul membru gazdă în cursul unei perioade neîntrerupte de cinci ani.

(3) Continuitatea șederii nu este afectată de absențe temporare care nu depășesc un total de șase luni pe an sau de absențe de durată mai lungă în vederea îndeplinirii serviciului militar obligatoriu ori de o absență de maximum douăsprezece luni consecutive determinată de motive importante, precum sarcina și nașterea, boli grave, studiile sau formarea profesională ori detașarea în alt stat membru sau într-o țară terță.

(4) Odată dobândit, dreptul de ședere permanentă se pierde numai în cazul unei absențe din statul membru gazdă pe o perioadă care depășește doi ani consecutivi.”

12. Articolul 35 din Directiva 2004/38 prevede că statele membre pot adopta măsurile necesare pentru a refuza, a anula sau a retrage orice drept conferit prin prezenta directivă, în caz de abuz de drept sau fraudă, precum căsătoriile de conveniență. Orice măsură de acest fel este proporțională și supusă garanțiilor procedurale prevăzute la articolele 30 și 31.

13. În sfârșit, potrivit articolului 38 din Directiva 2004/38, articolele 10 și 11 din Regulamentul (CEE) nr. 1612/68 se abrogă de la 30 aprilie 2006.

C – *Dreptul irlandez*

14. Regulamentul privind Comunitățile Europene (libera circulație a persoanelor) din 2006 [European Communities (Free Movement of Persons) Regulations 2006] (denumit în continuare „Regulamentul din anul 2006”) transpune dispozițiile Directivei 2004/38 în dreptul irlandez.

15. Articolul 12 din Regulamentul din anul 2006 asigură transpunerea articolului 16 din această directivă.

II – **Situația de fapt din litigiul principal**

16. Domnul Ogieriakhi, cetățean nigerian, a ajuns în Irlanda în luna mai 1998, dată la care a solicitat azil politic. În luna mai 1999, acesta s-a căsătorit cu doamna Georges, cetățean francez, și, în consecință, și-a retras cererea de azil. La 11 octombrie 1999, Minister for Justice and Equality i-a eliberat acestuia un permis de ședere.

17. În perioada cuprinsă între luna octombrie 1999 și luna octombrie 2004, doamna Georges fie a lucrat, fie a primit prestații de securitate socială.

18. Este cert că, între anii 1999 și 2001, domnul Ogieriakhi și doamna Georges au locuit împreună la diferite adrese în Dublin (Irlanda). Cu toate acestea, la puțin timp după luna august 2001, întrucât căsătoria acestora se încheiase în cursul anului, doamna Georges a părăsit domiciliul familial pentru a se muta cu un alt bărbat. Ulterior, și domnul Ogieriakhi a părăsit acest domiciliu pentru a se muta cu doamna Madden, resortisant irlandez. În această privință, instanța de trimitere precizează că nu se pot stabili cu certitudine datele la care s-au produs aceste evenimente, singura certitudine fiind că au avut loc după luna august 2001 și în cursul anului 2002.

19. Doamna Georges și domnul Ogieriakhi au divorțat în ianuarie 2009. Acesta din urmă s-a căsătorit cu doamna Madden în luna iulie a aceluiași an și, în anul 2012, a obținut prin naturalizare cetățenia irlandeză. În decembrie 2004, doamna Georges a părăsit definitiv teritoriul irlandez.

20. În septembrie 2007, Minister for Justice and Equality a refuzat domnului Ogieriakhi acordarea dreptului de ședere permanentă, în temeiul Regulamentului din anul 2006, pentru motivul că nu existau dovezi că doamna Georges, care era în acel moment soția acestuia, mai exercita la acea dată drepturile conferite de dreptul Uniunii. Domnul Ogieriakhi a declarat apel împotriva acestei decizii, apel care a fost respins de High Court în ianuarie 2008 pentru motivul că Regulamentul din anul 2006 nu era aplicabil perioadelor de ședere anterioare intrării în vigoare a acestuia. De aceea, domnul Ogieriakhi a fost concediat, la 24 octombrie 2007, de către An post, societatea poștală de stat, pentru care începuse să lucreze la 11 noiembrie 2001, pentru motivul că nu dispunea de un permis de muncă valabil, dat fiind că autoritățile irlandeze îi refuzaseră dreptul de ședere permanentă.

21. Domnul Ogieriakhi nu a declarat imediat apel împotriva acestei hotărâri. El a procedat astfel abia după pronunțarea Hotărârii Lassal [4]. Supreme Court, care a refuzat să prelungească termenul de exercitare a acțiunii, a observat că Minister for Justice and Equality a acceptat să reexamineze decizia din septembrie 2007 prin care i se refuza domnului Ogieriakhi dreptul de ședere permanentă și a arătat că acesta putea angaja răspunderea statului pentru încălcarea dreptului Uniunii.

22. În luna noiembrie 2011, domnului Ogieriakhi i s-a acordat dreptul de ședere de către Minister for Justice and Equality pentru motivul că acesta îndeplinea toate condițiile pertinente prevăzute de Regulamentul din anul 2006. În consecință, acesta a inițiat în fața instanței de trimitere procedura principală în cadrul căreia solicită Irlandei daune interese pentru încălcarea dreptului Uniunii, în temeiul jurisprudenței Francovich și alții [5]. Astfel, acesta consideră că s-a efectuat o transpunere necorespunzătoare a dispozițiilor Directivei 2004/38 în dreptul irlandez. Ca rezultat al acestei transpuneri necorespunzătoare, domnul Ogieriakhi susține că a suferit un prejudiciu din cauza rezilierii contractului său de muncă de către An post, reziliere întemeiată pe lipsa dreptului de ședere permanentă în Irlanda.

23. Instanța de trimitere consideră că succesul acțiunii introduse de domnul Ogieriakhi în temeiul unei transpuneri eronate a dreptului Uniunii depinde în special de aspectul dacă acesta beneficia la data concedierii sale de dreptul de ședere permanentă în temeiul Directivei 2004/38.

III – **Întrebările preliminare**

24. În aceste condiții, High Court a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Se poate afirma că soțul unui resortisant al Uniunii care, în perioada de referință, nu era resortisant al unui stat membru a «avut reședința legală împreună cu cetățeanul Uniunii în statul membru gazdă în cursul unei perioade neîntrerupte de cinci ani», în sensul articolului 16 alineatul (2) din Directiva 2004/38[...], în contextul în care cuplul s-a căsătorit în mai 1999, dreptul de ședere a fost acordat în octombrie 1999 și, cel târziu la începutul anului 2002, părțile au convenit să locuiască separat, iar ambii soți au început să locuiască împreună cu parteneri complet diferiți încă de la sfârșitul anului 2002?

2) În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare și ținând seama de faptul că resortisantul statului terț care revendică dreptul de ședere permanentă, în conformitate cu articolul 16 alineatul (2) [din Directiva 2004/38], pe baza unei șederi neîntrerupte de cinci ani desfășurate anterior anului 2006 trebuie să dovedească de asemenea că șederea sa îndeplinea, printre altele, cerințele de la articolul 10 alineatul (3) din Regulamentul [...] nr. 1612/68, trebuie considerat că respectivele cerințe nu sunt îndeplinite în cazul în care, în această perioadă presupusă de cinci ani, cetățeanul Uniunii a părăsit domiciliul familial, iar resortisantul statului terț a început să locuiască împreună cu o altă persoană într-un nou domiciliu familial, care nu a fost asigurat sau pus la dispoziție de soțul (fostul soț) cetățean al Uniunii?

3) În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare și al unui răspuns negativ la a doua întrebare, trebuie să se considere, în vederea evaluării aspectului dacă un stat membru a transpus în mod eronat sau, mai general, nu a pus în aplicare în mod corespunzător cerințele de la articolul 16 alineatul (2) din Directiva 2004/38, că faptul că instanța națională sesizată cu o acțiune în despăgubire pentru încălcarea dreptului Uniunii a apreciat că este necesar să formuleze o cerere

4 — C-162/09, EU:C:2010:592.

5 — C-6/90 și C-9/90, EU:C:1991:428.

de decizie preliminară privind problema de fond a dreptului la ședere permanentă al reclamantului este în sine un factor de care respectiva instanță ar trebui să țină seama pentru a stabili dacă încălcarea dreptului Uniunii Europene a fost una evidentă?”

IV – **Analiza noastră**

A – *Observații introductive*

25. În opinia noastră, prima și a doua întrebare trebuie examinate împreună. Astfel, reclamantul din litigiul principal invocă dreptul de ședere permanentă în temeiul articolului 16 alineatul (2) din Directiva 2004/38, pe care l-ar fi dobândit în perioada cuprinsă între anii 1999 și 2004. Această perioadă este anterioară termenului-limită de transpunere a acestei directive în ordinea juridică a statelor membre, și anume 30 aprilie 2006.

26. Se ridică, așadar, în primul rând, problema dacă este posibil să se ia în considerare, în vederea calculării termenului de cinci ani necesar pentru dobândirea dreptului de ședere permanentă conform articolului 16 alineatul (2) din directiva menționată, perioadele de ședere încheiate pe teritoriul statului membru gazdă, în conformitate cu dreptul Uniunii aplicabil atunci, și anume în acest caz Regulamentul nr. 1612/68 și în special articolul 10 din acesta. Amintim că această dispoziție acorda soțului lucrătorului resortisant al unui stat membru dreptul de a se stabili împreună cu acesta în statul membru gazdă, cu condiția ca acest lucrător să dispună de o locuință pentru familia sa, considerată normală pentru lucrătorii naționali în regiunea în care este încadrat în muncă.

27. Curtea a răspuns deja la această întrebare în Hotărârea Lassal [6]. Aceasta a statuat astfel că, „în scopul dobândirii dreptului de ședere permanentă prevăzut la articolul 16 din Directiva 2004/38, perioade de ședere neîntreruptă de cinci ani, încheiate înainte de data transpunerii acestei directive, respectiv 30 aprilie 2006, *conform unor instrumente de drept al Uniunii anterioare acestei date*, trebuie să fie luate în considerare” [7].

28. Conținutul acestei hotărâri a fost precizat recent în Hotărârea Alarape și Tijani [8]. Astfel, în această ultimă hotărâre, Curtea a arătat că numai perioadele de ședere care îndeplinesc condițiile prevăzute de Directiva 2004/38 pot fi luate în considerare în scopul dobândirii de către membrii familiei unui cetățean al Uniunii care nu au cetățenia unui stat membru a dreptului de ședere permanentă în sensul acestei directive [9]. În plus, aceasta a amintit că Directiva 2004/38, pe de o parte, are drept scop remedierea unei abordări sectoriale și fragmentate a dreptului la liberă circulație și ședere în scopul facilitării exercitării acestui drept prin elaborarea unui singur act legislativ care să codifice și să revizuiască instrumentele dreptului Uniunii anterioare acestei directive și, pe de altă parte, a prevăzut un sistem gradual în ceea ce privește dreptul de ședere în statul membru gazdă, care, preluând în esență etapele și condițiile prevăzute în diferitele instrumente ale dreptului Uniunii și în jurisprudența anterioară acestei directive, conduce la dreptul de ședere permanentă [10]. Prin urmare, Curtea a arătat că termenii „instrumente de drept al Uniunii anterioare” Directivei 2004/38, despre care este vorba la punctul 40 din Hotărârea Lassal (EU:C:2010:592), trebuie înțeleși ca raportându-se la instrumentele pe care le-a codificat, le-a revizuit și le-a abrogat directiva respectivă, iar nu la cele care, precum articolul 12 din Regulamentul nr. 1612/68, nu au fost afectate de aceasta [11].

6 — EU:C:2010:592.

7 — Punctul 40. Sublinierea noastră.

8 — C-529/11, EU:C:2013:290.

9 — Punctul 42.

10 — Punctul 46.

11 — Punctul 47.

29. Din această jurisprudență deducem cele ce urmează. Atunci când se face trimitere la instrumentele anterioare care trebuie să fie luate în considerare la calcularea perioadei de ședere, nu poate fi vorba decât despre instrumente codificate, revizuite și/sau abrogate prin Directiva 2004/38, iar nu de cele pe care aceasta nu le-a afectat. În măsura în care articolul 10 din Regulamentul nr. 1612/68 face parte dintre dispozițiile care au fost abrogate în urma intrării în vigoare a acestei directive, numai perioadele de ședere încheiate înaintea termenului-limită de transpunere a acesteia în temeiul articolului 10 din acest regulament, în condiții conforme cu cele prevăzute de Directiva 2004/38, pot fi luate în considerare în vederea calculării termenului de cinci ani impus la articolul 16 alineatul (2) din aceasta.

30. În consecință, prima și a doua întrebare adresate de instanța de trimitere trebuie înțelese după cum urmează: articolul 16 alineatul (2) din Directiva 2004/38 trebuie interpretat în sensul că resortisantul unei stat terț, soțul unui cetățean al Uniunii, poate invoca, în vederea dobândirii dreptului de ședere permanentă, o perioadă de ședere încheiată pe teritoriul statului membru gazdă anterior transpunerii acestei directive în ordinea juridică a statelor membre, atunci când s-a stabilit că, în această perioadă, soții au început să locuiască separat împreună cu alți parteneri?

B – *Cu privire la prima și la a doua întrebare*

31. Se ridică mai întâi problema dacă domnul Ogieriakhi și-a păstrat în perioada în litigiu calitatea de „membru de familie” în sensul articolului 2 punctul 2 litera (a) din Directiva 2004/38. Într-adevăr, amintim că articolul 3 din această directivă, intitulat „Destinatarii”, prevede la alineatul (1) că aceasta se aplică oricărui cetățean al Uniunii care se deplasează sau are reședința într-un stat membru, altul decât cel al cărui resortisant este, precum și membrilor familiei sale, conform definiției de la articolul 2 punctul 2 din directiva menționată, care îl însoțesc sau i se alătură.

32. Or, deși doamna Georges și domnul Ogieriakhi au fost într-adevăr căsătoriți până în 2009, aceștia au încetat să mai locuiască împreună după doi ani de căsătorie și au început să locuiască cu alți parteneri. În această privință, este important să precizăm pentru a înlătura orice eventuală îndoială că, în niciun moment, nici în cererea de decizie preliminară, nici în celelalte acte procedurale, nu se precizează că respectiva căsătorie a doamnei Georges cu domnul Ogieriakhi ar fi o căsătorie de conveniență.

33. În consecință, se ridică problema dacă domnul Ogieriakhi, care invocă drepturile prevăzute de Directiva 2004/38, mai era membru al familiei doamnei Georges în perioada în litigiu.

34. Având în vedere jurisprudența, nu există nicio îndoială, în opinia noastră, că domnul Ogieriakhi poate fi considerat membru al familiei doamnei Georges în această perioadă. Astfel, din Hotărârea Iida[12] reiese că, atât timp cât căsătoria soților nu a fost desfăcută de autoritatea competentă, resortisantul unui stat terț, soțul unui cetățean al Uniunii, poate fi considerat ca fiind membru al familiei acestuia din urmă în sensul articolului 2 punctul 2 litera (a) din Directiva 2004/38[13].

35. În continuare, amintim că Curtea a statuat la punctul 34 din Hotărârea Alarape și Tijani (EU:C:2013:290) că, în vederea aplicării articolului 16 alineatul (2) din Directiva 2004/38, este necesar să se constate că dobândirea dreptului de ședere permanentă de către membrii de familie ai cetățeanului Uniunii care nu au cetățenia unui stat membru depinde în orice caz de faptul că, pe de o parte, cetățeanul respectiv îndeplinește el însuși condițiile prevăzute la articolul 16 alineatul (1) din directiva amintită și că, pe de altă parte, membrii menționați au avut reședința împreună cu acesta în

12 — C-40/11, EU:C:2012:691.

13 — A se vedea punctele 57-60.

perioada în cauză. În plus, potrivit jurisprudenței, prin noțiunea de ședere legală pe care o implică expresia „au avut reședința legală” din dispoziția respectivă trebuie să se înțeleagă o ședere în conformitate cu condițiile prevăzute de aceeași directivă, în special cu cele prevăzute la articolul 7 alineatul (1) din aceasta [14].

36. În consecință, trebuie să se stabilească dacă doamna Georges, resortisant al Uniunii și soția domnului Ogieriakhi, îndeplinea într-adevăr aceste condiții în perioada în litigiu. În această privință, din cererea de decizie preliminară reiese că aceasta este într-adevăr situația. Astfel, în această perioadă, nu se contestă că doamna Georges avea calitatea de „lucrător”, în sensul dreptului Uniunii în vigoare la data la care au avut loc faptele din litigiul principal. În consecință, aceasta îndeplinea condiția prevăzută la articolul 7 alineatul (1) litera (a) din Directiva 2004/38. În plus, întrucât instanța de trimitere precizează că doamna Georges a avut reședința legală pe teritoriul statului membru gazdă într-o perioadă neîntreruptă de cinci ani, aceasta a dobândit dreptul de ședere permanentă în conformitate cu articolul 16 alineatul (1) din această directivă.

37. Având în vedere că doamna Georges beneficia într-adevăr de dreptul de ședere permanentă, domnul Ogieriakhi consideră că, în calitate de membru al familiei acesteia din urmă care a avut reședința legală împreună cu ea în perioada în litigiu, trebuie să poată beneficia de asemenea de dreptul de ședere permanentă în temeiul articolului 16 alineatul (2) din directiva menționată. Cu toate acestea, autoritățile competente consideră că cerințele de la articolul 10 alineatul (3) din Regulamentul nr. 1612/68 nu erau îndeplinite la data la care au avut loc faptele din litigiul principal, dat fiind că doamna Georges nu a asigurat sau nu a pus la dispoziția domnului Ogieriakhi o locuință considerată „normală”, în sensul acestei dispoziții. Pentru aceste autorități, în cazul în care, în lipsa punerii la dispoziție a unei locuințe considerate normală, dreptul de ședere al domnului Ogieriakhi în perioada în litigiu nu era constituit, nu se poate considera că acesta a avut reședința legală pe teritoriul statului membru gazdă în sensul articolului 16 alineatul (2) din Directiva 2004/38 și, așadar, nu poate beneficia de dreptul de ședere permanentă.

38. Nu împărtășim această analiză.

39. Astfel, amintim că, în Hotărârea Diatta [15], Curtea a decis că articolul 10 din Regulamentul nr. 1612/68, atunci când prevede că membrul de familie unui lucrător migrant are dreptul să se stabilească împreună cu lucrătorul, nu impune ca membrul de familie în cauză să locuiască în permanență cu acesta, ci, astfel cum se precizează la alineatul (3) al articolului menționat, doar ca locuința de care dispune lucrătorul să poate fi considerată normală pentru găzduirea familiei sale. Cerința privind unicitatea locuinței familiale permanent nu poate fi admisă, așadar, în mod implicit [16]. În plus, Curtea a adăugat că o căsătorie nu poate fi considerată desfăcută atât timp cât nu i s-a pus capăt de către autoritatea competentă. Acest lucru nu este valabil în situația soților care nu fac decât să trăiască separat, chiar atunci când intenționează să divorțeze ulterior [17].

40. Pe de altă parte, în Hotărârea Comisia/Germania [18], Curtea a arătat că condiția de a dispune de o locuință considerată normală se impune exclusiv ca o condiție de admitere a fiecărui membru de familie alături de lucrător și că, odată cu încheierea reîntregirii familiei, situația lucrătorului migrant nu poate fi diferită de cea a lucrătorilor naționali în raport cu cerințele privind locuința [19]. Astfel, a continuat Curtea, în cazul în care locuința considerată normală la sosirea membrilor de familie ai

14 — Punctul 35 din această hotărâre.

15 — 267/83, EU:C:1985:67.

16 — Punctul 18.

17 — Punctul 20.

18 — 249/86, EU:C:1989:204.

19 — Punctul 12.

lucrătorului migrant nu mai corespunde acestei cerințe în urma unui eveniment nou, precum nașterea sau ajungerea la majorat a unui copil, măsurile care trebuie luate eventual în privința membrilor de familie ai lucrătorului nu pot fi diferite ce cele impuse în privința propriilor cetățeni și nu pot conduce la discriminări între resortisanții naționali și resortisanții Uniunii [20].

41. În opinia noastră, din aceste două hotărâri reies cele expuse în continuare. Cerința impusă lucrătorului privind punerea la dispoziție a unei locuințe normale pentru membrii familiei sale, prevăzută la articolul 10 alineatul (3) din Regulamentul nr. 1612/68, este o condiție prealabilă primirii familiei acestuia. Această condiție urmărește să se asigure că lucrătorul în cauză intenționează în primul rând să reconstituie celula familială, și acest lucru pentru a nu fi descurajat să își exercite dreptul la liberă circulație. Și totuși, odată reconstituită această celulă, o coabitare permanentă între acești membri ai aceleiași familii nu poate fi impusă pe toată durata șederii legale pe teritoriul statului membru gazdă. Evenimentele imprevizibile care pot surveni în viața fiecărei persoane, care pot determina soții să locuiască separat, nu trebuie să aibă drept consecință privarea acestor persoane de drepturile conferite de textele Uniunii.

42. A impune persoanelor în cauză să locuiască permanent în aceeași locuință constituie, în opinia noastă, o ingerință în viața lor privată și de familie, contrară articolului 7 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. Autoritățile statului nu au rolul de a impune o concepție despre viața în cuplu sau un anumit mod de viață resortisanților din alte state membre și membrilor familiei acestora, cu atât mai mult cu cât pentru propriii cetățeni nu există o cerință similară.

43. În consecință, considerăm că relațiile personale dintre soți și condițiile privind locuința care urmează primirii soțului resortisant al unui stat terț pe teritoriul statului membru gazdă sunt lipsite de pertinență în vederea acordării dreptului de ședere acestui soț resortisant.

44. În consecință, cerințele prevăzute la articolul 10 din Regulamentul nr. 1612/68 nu încetează să fie respectate atunci când lucrătorul resortisant al unui stat membru și soțul acestuia, resortisant al unui stat terț, au început, la fel ca în litigiul principal, să locuiască separat. De aici rezultă, în opinia noastră, că șederea domnului Ogieriakhi era într-adevăr conformă cu dreptul Uniunii în vigoare la data la care au avut loc faptele din litigiul principal.

45. Și totuși, rămâne problema dacă aceste perioade de ședere încheiate conform articolului 10 alineatul (3) din Regulamentul nr. 1612/68 îndeplinesc cerințele prevăzute la articolul 16 alineatul (2) din Directiva 2004/38, având în vedere că această din urmă dispoziție impune membrului de familie al unui cetățean al Uniunii să aibă reședința legală în cursul unei perioade neîntrerupte de cinci ani „împreună cu” acesta din urmă.

46. În opinia noastră, aceasta este într-adevăr situația. Astfel, în Hotărârea Onuekwere [21], Curtea a considerat că expresia „împreună cu” prevăzută la articolul 16 alineatul (2) din această directivă întărește condiția potrivit căreia membrii familiei unui cetățean al Uniunii care nu au cetățenia unui stat membru trebuie să însoțească sau să se alăture aceluiași cetățean [22]. Astfel cum am arătat la punctele 38-41 din Concluziile noastre prezentate în cauza Onuekwere [23], această expresie nu trebuie interpretată în sens literal și nu impune o viață comună a soților în aceeași locuință. Aceasta întărește pur și simplu faptul că, pentru a fi considerat „destinatar” al directivei menționate în sensul articolului 3 alineatul (1) din aceasta, membrul de familie trebuie să însoțească sau să se alăture cetățeanului Uniunii pe teritoriul statului membru gazdă [24]. Astfel, un resortisant al unui stat terț, membru al familiei unui cetățean al Uniunii, care, fiind în același timp căsătorit cu acest cetățean, ar avea

20 — Punctul 13.

21 — C-378/12, EU:C:2014:13.

22 — Punctul 23.

23 — C-378/12, EU:C:2013:640.

24 — A se vedea în acest sens Hotărârea Iida (EU:C:2012:691, punctul 61).

reședința pe teritoriul unui stat membru altul decât cel al statului membru gazdă în care locuiește cetățeanul respectiv, nu ar îndeplini cerința prevăzută la articolul 16 alineatul (2) din Directiva 2004/38 de a locui „împreună cu" cetățeanul Uniunii, în măsura în care nu ar fi considerat ca însoțind sau alăturându-se acestuia din urmă. În schimb, odată ce este îndeplinită condiția inițială de a însoți sau de a se alătura cetățeanului Uniunii pe teritoriul statului membru gazdă, este puțin important aspectul dacă soții locuiesc sau nu locuiesc împreună.

47. O asemenea interpretare nu este, în opinia noastră, contrară spiritului și finalității articolului 16 din această directivă. Astfel, dreptul de ședere permanentă urmărește promovarea coeziunii sociale și întărirea sentimentului cetățeniei Uniunii. Elementul esențial al dobândirii acestui drept de ședere este, așadar, integrarea cetățeanului Uniunii și a membrului de familie al acestuia în statul membru gazdă [25], iar continuitatea șederii legale corespunde obligației de integrare care stă la baza dobândirii dreptului de ședere permanentă [26]. Or, relațiile personale ale unui cuplu și modul său de viață nu sunt, în opinia noastră, revelatoare pentru gradul de integrare a acestor persoane. Situația domnului Ogieriakhi constituie de altfel o ilustrare perfectă a acestei afirmații. Parcursul său demonstrează astfel că a știut să se integreze în societatea din statul membru gazdă încă de la sosirea sa. Până la concedierea pentru lipsa dreptului de ședere permanentă, acesta a lucrat în cadrul unei întreprinderi publice din noiembrie 2001 până în octombrie 2007 și a urmat cu succes studii de drept.

48. În consecință, din toate elementele de mai sus rezultă că, atât timp cât căsătoria nu a fost desfăcută de o autoritate competentă, soțul unui cetățean al Uniunii, resortisant al unui stat terț, care a însoțit sau s-a alăturat acestui cetățean pe teritoriul statului membru gazdă și care a avut reședința legală în cursul unei perioade neîntrerupte de cinci ani împreună cu acesta trebuie să poată beneficia de dreptul de ședere permanentă, și acest lucru chiar dacă soții au început să locuiască separat.

49. Un alt element pledează, în opinia noastră, în favoarea unei asemenea interpretări. Articolul 13 alineatul (2) primul paragraf litera (a) din Directiva 2004/38 prevede astfel că divorțul, anularea căsătoriei sau încetarea parteneriatului înregistrat nu atrag după sine pierderea dreptului de ședere al membrilor familiei unui cetățean al Uniunii care nu sunt resortisanți ai unui stat membru în cazurile în care, înainte de inițierea procedurilor judiciare de divorț, de anulare a căsătoriei sau de încetare a parteneriatului înregistrat, căsătoria sau parteneriatul înregistrat a durat cel puțin trei ani, dintre care cel puțin un an în statul membru gazdă. Articolul 13 alineatul (2) al doilea paragraf din această directivă prevede în plus că, înainte de a dobândi dreptul de ședere permanentă, dreptul de ședere al persoanelor interesate rămâne supus obligației ca acestea să poată dovedi, printre altele, că desfășoară o activitate salariată sau independentă sau că au suficiente resurse, astfel încât să nu devină o sarcină pentru sistemul de asistență socială al statului membru gazdă. Pe de altă parte, articolul 18 din directiva menționată prevede că membrii familiei unui cetățean al Uniunii menționați, printre altele, la articolul 13 alineatul (2) din Directiva 2004/38 care îndeplinesc condițiile prevăzute de dispoziția respectivă dobândesc dreptul de ședere permanentă după ce au avut reședința legală în statul membru gazdă o perioadă neîntreruptă de cinci ani.

50. Pe scurt, un resortisant al unui stat terț, soțul unui cetățean al Uniunii, care a fost căsătorit cu acesta din urmă cel puțin trei ani, dintre care un an petrecut pe teritoriul statului membru gazdă, își păstrează dreptul de ședere și poate dobândi dreptul de ședere permanentă în cazul în care îndeplinește condițiile enunțate anterior, și acest lucru chiar dacă căsătoria a fost desfăcută de o autoritate competentă.

25 — A se vedea Hotărârea Onuekwere (EU:C:2014:13, punctele 24 și 25).

26 — *Ibidem* (punctul 30).

51. Se impune, așadar, constatarea că, în cazul în care s-ar admite că un resortisant al unui stat terț care se află în situația domnului Ogieriakhi nu poate beneficia de dreptul de ședere permanentă, acesta, în legătură cu care s-a stabilit că și-a păstrat statutul de membru de familie al unui cetățean al Uniunii întrucât căsătoria nu a fost desfăcută de o autoritate competentă, ar fi puternic dezavantajat în raport cu un resortisant al unui stat terț care ar fi încetat să mai fie considerat membru de familie al unui cetățean al Uniunii în sensul articolului 2 punctul 2 litera (a) din Directiva 2004/38, dar care ar îndeplini condițiile prevăzute la articolul 13 alineatul (2) din această directivă.

52. Un resortisant al unui stat terț, membru de familie al unui cetățean al Uniunii ar beneficia astfel de mai puține drepturi și de o protecție mai redusă potrivit dreptului Uniunii față de un resortisant al unui stat terț care nu mai are nicio legătură cu cetățeanul Uniunii. O asemenea interpretare ar fi contrară spiritului și finalității directivei menționate, care constau în a acorda tuturor cetățenilor Uniunii dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre în condiții obiective de libertate și demnitate, acordând același drept și membrilor familiilor acestora, indiferent de cetățenie [27].

53. Având în vedere toate considerațiile precedente, apreciem că articolul 16 alineatul (2) din Directiva 2004/38 trebuie interpretat în sensul că resortisantul unui stat terț, soțul unui cetățean al Uniunii, poate invoca, în scopul dobândirii dreptului de ședere permanentă, o perioadă de ședere încheiată pe teritoriul statului membru gazdă anterior transpunerii acestei directive în ordinea juridică a statelor membre, chiar dacă s-a stabilit că, în această perioadă, soții au început să locuiască separat împreună cu alți parteneri.

C – *Cu privire la a treia întrebare*

54. Prin intermediul celei de a treia întrebări, instanța de trimitere urmărește să afle în esență dacă, în cadrul unei acțiuni în despăgubire pentru încălcarea dreptului Uniunii, instanța națională este obligată să ia în considerare faptul că a fost necesar să adreseze o întrebare preliminară privind dreptul Uniunii în discuție în litigiu pentru a stabili caracterul suficient de grav al încălcării acestui drept de către statul membru.

55. Amintim că dreptul Uniunii conferă particularilor, în anumite condiții, un drept la repararea prejudiciilor cauzate prin încălcări ale dreptului Uniunii. Potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, principiul răspunderii statului pentru prejudiciile cauzate particularilor prin încălcări ale dreptului Uniunii care îi sunt imputabile este inerent sistemului tratatelor pe care aceasta din urmă se întemeiază [28].

56. În această privință, Curtea a statuat în mod repetat că particularii vătămați au dreptul la repararea prejudiciului în cazul îndeplinirii a trei condiții, respectiv ca norma dreptului Uniunii încălcată să aibă ca obiect conferirea de drepturi către aceștia, ca încălcarea acestei norme să fie suficient de gravă și să existe o legătură directă de cauzalitate între această încălcare și prejudiciul suferit de particulari [29].

57. În ceea ce privește a doua condiție, care face obiectul celei de a treia întrebări, trebuie amintit că criteriul decisiv pentru a considera că o încălcare a dreptului Uniunii este suficient de gravă este cel al încălcării vădite și grave de către un stat membru, precum și de o instituție a Uniunii a limitelor care se impun puterii sale de apreciere [30].

27 — A se vedea considerentul (5) al Directivei 2004/38.

28 — A se vedea Hotărârea Leth (C-420/11, EU:C:2013:166, punctul 40 și jurisprudența citată).

29 — *Ibidem* (punctul 41 și jurisprudența citată).

30 — A se vedea Hotărârea Brasserie du pêcheur și Factortame (C-46/93 și C-48/93, EU:C:1996:79, punctul 55).

58. Pentru a stabili dacă această condiție este îndeplinită, instanța națională sesizată cu o cerere în reparație trebuie să ia în considerare în această privință toate elementele care caracterizează situația care îi este prezentată și în special gradul de claritate și de precizie al normei încălcate, caracterul intenționat al încălcării, caracterul scuzabil sau nescuzabil al erorii de drept, poziția adoptată, dacă este cazul, de o instituție a Uniunii, precum și neîndeplinirea de către instanța în cauză a obligației sale de a sesiza Curtea cu titlu preliminar în temeiul articolului 267 al treilea paragraf TFUE [31].

59. Faptul de a adresa Curții o întrebare preliminară pentru a obține interpretarea unei dispoziții a dreptului Uniunii înseamnă, prin urmare, că nu există o încălcare suficient de gravă a dreptului Uniunii? S-ar putea considera astfel că, din moment ce se adresează o asemenea întrebare, aceasta înseamnă că dispoziția în cauză era imprecisă și susceptibilă să primească diverse interpretări, ceea ce ar constitui un element determinant în aprecierea instanței naționale.

60. Cu toate acestea, considerăm că acest lucru nu poate fi valabil, și aceasta pentru un motiv care ni se pare fundamental.

61. Procedura preliminară prevăzută la articolul 267 TFUE instituie un adevărat dialog, o reală cooperare între instanțele naționale și Curte. Această cooperare este esențială în scopul asigurării unei aplicări uniforme a dreptului Uniunii în ordinile juridice naționale. Astfel cum scria avocatul general Léger, „Curtea conferă instanței naționale un rol fundamental în punerea în aplicare a dreptului comunitar și protecția drepturilor care decurg de aici pentru particulari. Instanța națională poate fi calificată de altfel, potrivit unei expresii utilizate în mod obișnuit, drept «instanță comunitară de drept comun»” [32].

62. În opinia noastră, acest rol fundamental al „instanței comunitare de drept comun” ar putea fi contestat în cazul în care s-ar admite că simplul fapt că instanța națională adresează o întrebare preliminară pentru a solicita interpretarea unei dispoziții de drept al Uniunii este suficient pentru a constata că nu există o încălcare suficient de gravă a dreptului Uniunii care să determine răspunderea statului membru. O asemenea consecință care ar fi obligatorie, în cele din urmă, pentru instanța națională ar putea conduce la încheierea dialogului dintre aceasta și instanța Uniunii. Astfel, în această ipoteză, instanța națională care ar urmări să adreseze o întrebare preliminară pentru a fi sigură de interpretarea dată dreptului Uniunii, înainte de a obliga statul membru la plata de daune interese, ar putea fi determinată să se abțină. Pe un plan mai general, simplul fapt de a adresa o întrebare nu poate limita libertatea instanței de fond. Instanța națională va găsi surse de inspirație pentru raționamentul său nu în întrebarea adresată Curții, ci în răspunsul dat de aceasta din urmă.

63. În consecință, pentru a conserva mecanismul instituit prin articolul 267 TFUE și rolul fundamental al instanțelor naționale în punerea în aplicare a dreptului Uniunii, considerăm că, în cadrul unei acțiuni în despăgubire pentru încălcarea dreptului Uniunii, instanța națională nu este obligată să ia în considerare faptul că a fost necesar să adreseze o întrebare preliminară privind dreptul Uniunii în discuție în litigiu pentru a stabili caracterul suficient de grav al încălcării acestui drept de către statul membru.

31 — A se vedea Hotărârea Traghetti del Mediterraneo (C-173/03, EU:C:2006:391, punctul 32 și jurisprudența citată).

32 — A se vedea punctul 66 din Concluziile prezentate în cauza Köbler (C-224/01, EU:C:2003:207).

V – **Concluzie**

64. Având în vedere toate considerațiile anterioare, propunem Curții să răspundă la întrebările preliminare adresate de High Court după cum urmează:

„1) Articolul 16 alineatul (2) din Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 și de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE și 93/96/CEE trebuie interpretat în sensul că resortisantul unui stat terț, soțul unui cetățean al Uniunii, poate invoca, în vederea dobândirii dreptului de ședere permanentă, o perioadă de ședere încheiată pe teritoriul statului membru gazdă anterior transpunerii acestei directive în ordinea juridică a statelor membre, chiar dacă s-a stabilit că, în această perioadă, soții au început să locuiască separat împreună cu alți parteneri.

2) În cadrul unei acțiuni în despăgubire pentru încălcarea dreptului Uniunii, instanța națională nu este obligată să ia în considerare faptul că a fost necesar să adreseze o întrebare preliminară privind dreptul Uniunii în discuție în litigiu în vederea stabilirii caracterului suficient de grav al încălcării acestui drept de către statul membru.”